ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
Економічний факультет
Кафедра банківського і страхового бізнесу

Пояснювальна записка

до кваліфікаційної (магістерської) роботи

на тему:

"ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ОРІЄНТОВАНОГО БАНКІВСЬКОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ"

Виконала:
студентка 6 курсу, групи ЕкбМ-61с
ОП "Банківський бізнес і фінансові технології"
Ярова Анастасія Миколаївна

Керівник:
Реверчук Сергій Корнійович
доктор економічних наук, професор

Рецензент:

_____

_____

Львів – 2022

АНОТАЦІЯ

Ярова А. М. Формування соціально-орієнтованого банківського бізнесу в Україні. – Рукопис.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня “Магістр” за спеціалізацією 072 “Фінанси”. – Львівський національний університет імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України. – Львів, 2022.

Розкрито суть та принципи формування соціально-орієнтованого банківського бізнесу. Визначено умови та етапи розвитку соціального – орієнтованого банківського бізнесу. Досліджено особливості функціонування соціально-орієнтованого банківського бізнесу в Україні. Проаналізовано податкові стимули становлення соціально-орієнтованого банківського бізнесу в контексті передового бізнесу. Подано рекомендації щодо напрямів формування соціального-орієнтованого банківського бізнесу.

Ключові слова: банківський бізнес, соціально-орієнтований банківський бізнес, соціальна відповідальність, податкові стимули.

ANNOTATION

Yarova A.M. Formation of socially oriented banking business in Ukraine. - Manuscript.

A Qualification Paper Aimed at Obtaining an Educational Degree of “Master”, Specialization 072 “Finance”. – Ivan Franko National University of Lviv, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Lviv, 2022.

The essence and principles of the formation of socially oriented banking business are disclosed. The conditions and stages of the development of social-oriented banking business have been determined. The peculiarities of the functioning of socially oriented banking business in Ukraine are studied. The tax incentives for the formation of socially oriented banking business in the context of advanced business are analyzed. Recommendations on directions of formation of socially-oriented banking business are presented.

Key words: banking business, socially oriented banking business, social responsibility, tax incentives.

ЗМІСТ

ВСТУП 4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ АНАЛІЗУ СОЦІАЛЬНО-ОРІЄНТОВАНОГО БАНКІВСЬКОГО БІЗНЕСУ 8
1.1. Суть та принципи формування соціально-орієнтованого банківського бізнесу 8
1.2.Умови, функції та етапи розвитку соціально-орієнтованого банківського бізнесу 11
1.3.Форми та методи соціально-орієнтованого банківського бізнесу 15
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ОРІЄНТОВАНОГО БАНКІВСЬКОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ 22
2.1. Стан та етапи управління соціальною відповідальністю вітчизняного банківського бізнесу 22
2.2. Методика рейтингового оцінювання соціальної складової вітчизняного банківського бізнесу 25
2.3. Податкові стимули становлення соціально-орієнтованого банківського бізнесу в контексті передового досвіду 31
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ОРІЄНТОВАНОГО БАНКІВСЬКОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ 33
3.1. Покращення механізму оподаткування банківського бізнесу 33
3.2. Удосконалення державного та корпоративного управління соціально-економічними ризиками банківського бізнесу 36
3.3. Застосування зарубіжного досвіду інституційного регулювання соціально-орієнтованого банківського бізнесу 41
ВИСНОВКИ 47
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 49

ВСТУП

Актуальність та доцільність дослідження. Для нормального розвитку економіки постійно потрібна мобілізація тимчасово-вільних грошових коштів фізичних та юридичних осіб та їх розподіл, і перерозподіл на комерційній основі між різними секторами економіки. Діяльність банків впливає на суспільство, в якому вони функціонують, а майбутні успіхи в бізнесі тісно пов'язані з ключовими суспільними цінностями.

Враховуючи специфіку діяльності банків, довіра стає однією з найважливіших умов нормально-функціонуючого ринку банківських послуг, а рівень прибутку дедалі більше зумовлює не технологія надання послуг, а правильне позиціонування банків в соціальному середовищі, заснованому на соціальній відповідальності та репутації. Рівень соціально-відповідальної поведінки банків безпосередньо, впливає як на сталий розвиток суспільства, так і на стійкість самих банків.

Сучасний етап розвитку української економіки вимагає від бізнес-структур врахування низки факторів, які виходять далеко за межі класичної економічної теорії. На сьогоднішній день не існує методичних матеріалів, які стандартизують різні підходи до соціально-спрямованої політики та водночас, не визначено та не описано необхідність її впровадження в загальну фінансову стратегію банків.

Справді, на сьогодні лише деякі найбільші банківські організації цілеспрямовано здійснюють діяльність у сфері соціальної відповідальності. Відтак, тільки їх досвід, а також результати реалізації тих чи інших соціально-спрямованих проектів, дозволяє сформувати первинне уявлення про ефективність даного напряму діяльності банків в українській економіці.

Таким чином, актуальність теми даного дослідження зумовлена тим, що на даний момент для ефективного та послідовного розвитку банківського бізнесу, є необхідність аналізу нових тенденцій розвитку суспільства. При цьому, впровадження ефективного соціального механізму, може стати

розумним відгуком на зміну очікувань та вимог суспільства від бізнесу, а також способом підвищення конкурентоспроможності компанії на ринку та досягнення цільової економічної ефективності держави.

Проблему соціальної відповідальності економічного ринку та його фінансово-кредитних ресурсів, постійно досліджують як вітчизняні, так і зарубіжні вчені.

Зокрема, ці питання висвітлені у працях У.І. Штибель, У.В. Владичин, В.І. Варцаба, О.Д. Вовчак, Удо Рейфнер, Франс Де Клерк та інші.

Об’єктом дослідження є соціально-орієнтована політика банківська діяльність в Україні.

Предметом дослідження виступають особливості та тенденції розвитку соціально-орієнтованої банківської діяльності в Україні.

Метою магістерської роботи є поглиблення теоретичних та практичних положень щодо формування соціально-орієнтованої політики як однієї із пріоритетних складових загальної економічної стратегії банківського бізнесу України та її подальшого втілення.

Визначена мета дослідження зумовила постановку та розв'язання наступних завдань:

– проаналізувати наукові доробки щодо сутності та методології формування і розвитку соціально-орієнтованого банківського бізнесу;

– визначити умови, функції та стан розвитку соціально-орієнтованої діяльності банку;

– охарактеризувати форми та методи соціально-орієнтованої банківської діяльності;

– проаналізувати управління соціальною відповідальністю та її методику рейтингового оцінювання банківської системи України;

– дослідити податкові стимули становлення соціально-орієнтованої банківської системи в контексті вітчизняного і зарубіжного досвіду;

– визначити шляхи покращення та удосконалення механізму оподаткування банківської діяльності, а також управління її соціально-економічними ризиками;

– проаналізувати застосування зарубіжного досвіду інституційного регулювання соціально-орієнтованої банківської системи.

Під час написання магістерської роботи було використано дедуктивний та індуктивний методи. системно-структурний підходи. Також, використовувались такі методи, як термінологічний, метод формалізації та аксіоматичний, адже окремі теоретичні твердження були прийняті нами без доказів. Синтетичний метод використовувався для узагальнення різноманітних суб'єктивних ідей і теорій дослідників у галузі економіки. Аналітичний метод під час дослідження використовувався для аналізу наукових джерел з економіки в економічному та науковому просторі.

Наукова новизна роботи полягає в:

- узагальненні актуального, фактичного та статистичного матеріалу щодо розвитку соціально-орієнтованої діяльності в Україні та виокремленні низки якісних та кількісних особливостей, включаючи умови воєнного стану;

- на основі табличного методу аналізу кількісних змін у соціально-орієнтованому банківському бізнесі, визначено етапи та чинники його розвитку в умовах миру та війни.

При написанні даної магістерської роботи, були використані підручники, навчальні посібники, дисертації на тему, статті з журналів провідних вчених та науковців-економістів, а також електронні ресурси.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає в можливості їх використання в:

– науково-дослідницькій діяльності – для подальшої розробки теоретичних та практичних підходів до дослідження формування соціально-орієнтованої політики як однієї із пріоритетних складових загальної економічної стратегії банківської системи України та її подальшого втілення.

Дана робота складається з вступу, 3-ох розділів, 9-ти підрозділів, висновків, а також списку використаних джерел (у кількості 40 джерел), які в свою чергу, дозволяють якнайповніше, всебічно дослідити та розкрити тему даного дослідження.

Загальний же обсяг роботи містить 53 сторінки друкованого тексту.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ АНАЛІЗУ СОЦІАЛЬНО-ОРІЄНТОВАНОГО БАНКІВСЬКОГО БІЗНЕСУ

1.1. Суть та принципи формування соціально-орієнтованого банківського бізнесу

В рамках ринкової епохи, фінансово-грошові відносини набувають всеохоплюючого характеру. Основа життєдіяльності будь-якої країни – це її економіка. Запорукою успішного функціонування економіки держави є ефективна діяльність фінансової системи держави, яка забезпечує рух грошових коштів між економічними суб'єктами.

Незважаючи на комерційний характер діяльності, банки виступають як громадські інститути, функціонування яких передбачає застосування додаткових стандартів. До таких стандартів відносять концепцію соціальної відповідальності, перетворену кредитними організаціями на модель соціально-орієнтованого банкінгу.

Соціально-орієнтований банкінг – це особливий тип банківської діяльності, основною метою якої є максимізація позитивного внеску кредитної організації у розвиток суспільства.

Соціальні банки пропонують клієнтам такий самий пакет послуг, як і традиційні банки. Насамперед, соціальні банки, розвиваючи ідею соціального залучення, змінюють стандарти корпоративного управління.

Вперше дане поняття використав Удо Рейфнер (Udo Reifner) з Гамбурського університету в 1992 році. Він трактував його як банківську справу, націлену на боротьбу з бідністю. Пізніше, в 2006 році, він запропонував інше трактування, стверджуючи, що соціально орієнтована банківська справа – це така банківська справа, яка націлена на підвищення рівня фінансової грамотності якомога більшої кількості людей для того, щоб забезпечити глибше суспільне розуміння грошей і фінансів [5]. Таке визначення відображає важливу сторону місії етичних банків щодо зміни суспільного сприйняття

грошей, поширення серед зацікавлених осіб (клієнтів, влади, фінансових інститутів тощо) розуміння ролі грошей та можливих напрямів їх використання. Але навіть таке трактування не відбиває всіх відмітних ознак етичних банків.

Інше популярне визначення було запропоновано у 2010 році, Франсом Де Клерком (Frans De Clerck), співзасновником бельгійського підрозділу голландського «Triodos Bank» (одного із лідерів соціального банківського руху в Європі). На його думку, соціальна, етична, альтернативна банківська справа, діяльність банків розвитку та банків солідарності, є поняттями, які виражають певні способи управління грошима, які ґрунтуються на нефінансових міркуваннях. Така банківська справа характеризується наявністю ціннісного початку для формування мотивів та ділових практик, які знаходяться в ядрі діяльності відповідного інституту (банку). На думку Де Клерка, банківські інвестиції та кредити не є нейтральними, оскільки банки за допомогою вибору напрямку докладання грошей використовують їх як інструмент поліпшення якості життя, як фактор впливу на розвиток людини. Автор звертає увагу на основну мету етичних та інших соціально-орієнтованих банків, яка, на його думку, полягає у напрямку коштів (переважно через кредит) до проектів із доданою соціальною вартістю [6].

Відповідно до Хартії етичної банківської справи, соціального банку та території, на якій він функціонує, властивий тісний взаємозв'язок. Так, банк отримує максимум інформації про своїх клієнтів та інтегрується у діяльність місцевого співтовариства, що дозволяє знижувати кредитний ризик. Як приклад можна відзначити діяльність «Cultura Sparebank», який видає кредити тільки на території Норвегії [7].

Серед найбільш відомих та авторитетних альянсів можна виділити Європейську Федерацію Етичних та Альтернативних банків (FEBEA) та Глобальний альянс ціннісного банкінгу (GABV). Ці організації характеризуються різним масштабом діяльності, але при цьому, мають однакову мету – просування альтернативної моделі банкінгу. Для цього,

альянси соціально-орієнтованих організацій публікують показники діяльності фінансових інститутів-учасників, використовуючи при цьому усереднені дані. Крім того, альянси не рідко переглядають список показників, необхідних для розкриття, що викликає питання про можливі проблеми соціальних банків та необхідність запровадження стандарту нефінансової звітності соціального банку.

Хоча експерти FEBEA і декларують прагнення забезпечення позитивного ефекту на всіх 3-ох рівнях, але можна побачити, що роль (інакше кажучи, місія) і головна відмінність соціальних (етичних) банків полягають у використанні банківського інструментарію задля отримання прибутку собі, але створення загального блага, задоволення громадських потреб.

Схожу суть соціальної банківської справи, декларує і Глобальний альянс за банківську справу, який базується на цінностях (Global Alliance for Banking on Values). Його хартія не пропонує академічного визначення соціального банку. У ній наголошується, що членами альянсу є банківські інститути, основною метою яких є продаж соціальних та звичайних фінансових продуктів у ході кредитування соціального підприємництва та ініціатив розвитку місцевих громад. З їх допомогою члени альянсу сприяють створенню стійких та екологічно-надійних підприємств, а також повної реалізації людського потенціалу (включаючи боротьбу з бідністю), тим самим забезпечуючи ефект на 3-ох рівнях: людина, планета та прибуток [10].

Таким чином, відкритість діяльності соціального банку та декларована мета – максимізація позитивного внеску кредитної організації – допомагають покращувати реноме банку та можуть бути використані як інструмент маркетингової політики. Позиціонування банку як соціально-орієнтованого інституту сприяє розширенню клієнтської бази та встановленню довірчих відносин із зацікавленими сторонами. Проте, висока мета соціального банку та його діяльність, розуміє під собою підзвітність та постійну увагу з боку суспільства.

Отже, в даний час, немає єдиного стандарту розкриття інформації

соціальними банками, що дозволяє варіювати показники, які публікуються, і формати нефінансових звітів. Без вирішення даного питання, соціальні банки не зможуть бути сприйняті повністю як альтернатива традиційним банкам, що в свою чергу, є істотною перешкодою для поширення моделі соціально-орієнтованого банкінгу.

1.2.Умови, функції та етапи розвитку соціально-орієнтованого банківського бізнесу

У світі проблеми ведення соціально-відповідального бізнесу привертають до себе дедалі більше уваги, оскільки роль бізнесу у соціальному та економічному розвитку суспільства висока, як ніколи раніше. Зусилля багатьох компаній спрямовані на підвищення власної конкурентоспроможності та створення позитивної ділової репутації, докладаючи чимало зусиль до того, щоб основоположними принципами діяльності компанії, були принципи соціальної відповідальності.

Точкою відліку початку розвитку банківської справи вважається VII століття до нашої ери. Саме в цей час Вавилон став містом, в якому з'явилися перші лихварі, які давали позички першими банківськими квитками – «гуду», які мали ту ж саму цінність, що і золоті монети.

Відомо, що у Стародавній Греції були міняли-трапезити, які обмінювали монети та брали гроші на зберігання. У цей час з'явилися перші безготівкові платежі, які здійснювалися нарахуванням та списанням коштів на рахунках клієнтів. Це по праву можна назвати першим розрахунково-касовим обслуговуванням. Також, храми в Стародавній Греції мали можливість позичати з тієї суми заощаджень, яка була у них на зберіганні.

У II столітті до нашої ери у великих містах, подібних Сієні, Гермонтісу, Фівам, Мемфісу, стали з'являтися установи, що мали назву «царські банки», де збирали гроші після збору податків, а також доходи, отримані від державних

підприємств. Гроші витрачалися на потреби суспільства.

У Стародавньому Римі «банкірами» були менсарії (їх спеціалізація полягала в обміні монет) та аргентарії (сфера їхніх інтересів належала до міжміських грошових переказів, отриманням коштів та видачею кредитів).

У Середньовіччі інтерес до банківських послуг значно зріс: в обороті було чимало різних монет, які потрібно було змінювати для торгівлі. Вважається, що в ті часи і виникло слово «банк» – лавка, на якій сиділи «міняли» – перші банкіри. Вони не тільки обмінювали, але і вели клієнтські рахунки, займалися безготівковими платежами.

Католицька церква, як відомо, категорично чинила опір стягненню %. Саме тому в Середньовіччі банкірами ставали, як правило, євреї.

В Генуї було створено товариство, яке вважалося першим банком, який отримав право збирати певні податки, якими фінансувалася війна в Алжирі і Тунісі. Воно приймало вклади від приватних осіб та справно працювало до 1816 року.

В 1609 році, відкрився банк в Амстердамі, який здобув свою популярність завдяки введенню терміну «банківський флорин». Це була грошова одиниця, яку зрівняли за значимістю з вагою чистого срібла та переводили в неї всі монети, які приймалися.

Англієць Вільям Петерсон, вивчаючи діяльність Амстердамського банку, дійшов висновку, що банк для покриття власних зобов'язань, не обов'язково повинен мати реальні 100 % запаси дорогоцінного металу. За цим проектом було створено перший у сучасному розумінні емісійний банк, який відповідав за випуск грошей із паперу – Банк Англії. Капітал цього банку розміщувався у державних цінних паперах, які виступали забезпеченням банкнот [10].

Відтак, сформуємо ряд ознак соціально-орієнтованого банківського бізнесу:

– місія та основна мета такої діяльності, полягають у покращенні якості життя та сприянні соціальному розвитку через надання традиційних банківських послуг;

– одночасне вирішення двоєдиного завдання забезпечення економічної рентабельності (фінансової стійкості) та підвищення суспільної значущості банку, завдяки вибірковому інвестуванню (переважно за допомогою кредиту) в ті угоди та проекти, які приносять додану соціальну вартість;

– наявність банківської ліцензії або визнання грошово-кредитної організації як банку в іншій формі згідно з місцевим законодавством.

Порівняльний аналіз традиційних та етичних банків наведений нижче, в таблиці 1.

Таблиця 1.1.

Відмінності між традиційними та соціально-орієнтованими банками

Традиційні банки	*Етичні банки*
Націленість на фінансовий результат для банку, його співробітників, інвесторів та споживачів	Націленість на ефект для всієї банківської спільноти як доповнення до фінансової стійкості
Основне – максимізація прибутку в короткостроковому періоді, перевага надається щоквартальному зростанню	Пріоритет – норма доходу, справедлива для кожного
Непрозорість операцій	Робота із зацікавленими сторонами, згідно принципу транспарентності
Використання коштів, клієнтів та інвесторів «з вулиці», для фінансування проектів	Використання тільки власних коштів та коштів клієнтів для фінансування проектів
Клієнт – центр доходу	Клієнт – довгостроковий партнер
Жорстка регламентація кредитування, без врахування потреб місцевої спільноти	В процесі кредитування враховуються потреби зацікавлених сторін
Жорстка ієрархія, що існує в організаційній структурі, яка ускладнює взаємодію працівників	Співробітники вибудовують відносини, ґрунтуючись на принципах солідарності та згуртованості, що в свою чергу, дає можливість цілісніше підійти до діяльності

Джерело: складено автором на основі [39].

В своїй роботі етичні банки використовують низку документів, у яких задекларовано основоположні принципи роботи таких інститутів. Як приклад можна навести Колективну декларацію з фінансових інститутів та стійкості, яка була прийнята у 2013 році, на Всесвітньому економічному форумі.

У Декларації наведено 6 принципів, якими мають керуватися банки [14, с. 201]:

- сприяння внутрішній стійкості;
- відсутність шкоди суспільству;
- зобов'язання;
- наявність звітності;
- транспарентність;
- сприяння збереженню рівноваги ринку та економіки.

Соціально-орієнтовані банківські установи тяжіють до поширення свого бачення фінансової сфери та стимулювання проведення таких операцій, які здатні принести суспільству користь. Крім того, для операцій, які проводяться соціально-орієнтованим банком, типовою буде як економічна, так і соціальна цінність. Тому банки такого типу не вкладають кошти у виробництва, які засмічують навколишнє природне середовище, спричиняють розвиток негативних звичок у людей, а також спрямовані на розвиток військових технологій.

Світова практика показує, що банки, які відносять себе до категорії соціально-орієнтованих, пропонують своїм клієнтам послуги, які є й у традиційних банків, доповнюючи їх новими елементами. Багато етичних банків дають своїм клієнтам рекомендації щодо інвестування їх коштів при найбільш сприятливих умовах. Іноді клієнти можуть приймати самостійні рішення, як їм інвестувати власні кошти. Також абсолютно всі дані, пов'язані з кредитуванням, відкриті та доступні завдяки принципу транспарентності. Крім того, транспарентність проявляється і у відсутності таємниці щодо зарплат працівників (в тому числі, і топ-менеджерів).

У своїй роботі соціально-орієнтовані банки користуються критеріями унікальності банківської справи, а також доходу для навколишнього середовища, тобто розглядаються як повноцінні учасники суспільства, які сприяють поліпшенню миру, а не як комерційні організації, спрямовані виключно на отримання прибутку.

Таким чином, узагальнивши все вищесказане, можна спробувати визначити соціальний банк як особливий тип комерційного банку, який

націлений на максимізацію свого позитивного вкладу в розвиток суспільства через надання переважно традиційних банківських послуг та відповідає принципам сталого розвитку, прозорості та співробітництва.

1.3.Форми та методи соціально-орієнтованого банківського бізнесу

В будь-якій фінансовій системі завжди присутні ті, хто мають вільні кошти та можуть позичити їх. Це можуть бути фізичні особи або компанії, які витрачають менше своїх доходів. Для них гостро постає питання, як вберегти отримані заощадження від інфляції та змусити гроші «працювати».

Так само, в будь-які фінансовій системі завжди є ті, хто гостро потребує фінансування, і може грамотно розпорядиться грошима, отримавши при цьому додатковий дохід. Це можуть бути, як підприємства, так і органи державної влади, які, наприклад, хочуть профінансувати той чи інший проект.

Грошові кошти можуть перейти від кредиторів до позичальників 2-ма шляхами: за допомогою «прямого» та «непрямого» фінансування.

При прямому фінансуванні, інвестор (кредитор) купує цінні папери (домагання на майбутні доходи та активи позичальника) безпосередньо, на фінансових ринках, тим самим, позичаючи кошти позичальникові (підприємству або уряду).

Інший механізм переходу коштів від кредиторів (інвесторів) до позичальників – непряме фінансування. В цьому випадку, кошти переходять від власників заощаджень до позичальників за участю, так званих, фінансових посередників, які перебувають між інвесторами та позичальниками та сприяють переміщенню коштів від одних до інших.

Працює даний механізм, наступним чином: фінансові посередники збирають (позичають) кошти у власників заощаджень, і в подальшому надають їх позичальникам (або надають їм кредити, або купують акції та облігації на фінансових ринках).

Варто зазначити, що сегменти фінансового ринку мають тісний взаємозв'язок, їх фінансові інструменти можуть переходити в один одного, а роль учасників виконувати одні й ті ж суб'єкти, що в свою чергу, вказує на складність та широту даної сфери.

Фінансові установи можуть об’єднуватися за своїм вибором – це дозволено законодавством України та встановленими вимогами регулювання ринків. Для об’єднань законодавчо визначається: порядок створення та припинення, правовий статус, вид діяльності, режими тощо.

Система регулювання фінансових посередників в Україні об’єднує:

– державні органи регулювання та нагляду;
– інститути інфраструктури фінансового ринку;
– регулюючі організації;
– аналітично-інформаційну підсистему [28, с. 37-39].

Загальна оцінка роботи банків все ще залишається недостатньо повною, відірваною від суті банківської установи як громадського інституту, незважаючи на важливість індивідуалізації оновлення технологій діяльності банків, появи нових послуг та продуктів, які відповідають потребам клієнта.

Найбільш зразкові банківські продукти і технології, здатні розширити діяльність організації, яка надає кредити, надати їй яскравості, дати можливість відповідати споживчим інтересам. У цьому, важливим моментом є зміна змісту банківської діяльності, і навіть відносин «клієнт – банк», які з удосконаленням технічної боку, запровадженням нових форм, можуть сприяти розвитку моделі банку, орієнтованої потреби клієнта.

Саме орієнтованість на потреби клієнта зараз найбільше турбує банки. На даний момент важливішим, ніж будь-коли раніше, є орієнтування на клієнтські запити, тому банки змушені вважати потреби клієнтів пріоритетними для своєї діяльності.

Подібна банківська стратегія вважається найперспективнішим напрямом його діяльності, оскільки передбачає комплексний аналіз існуючої клієнтури. При цьому, найважливіша роль відводиться конкретному співробітнику, який

прямо або опосередковано представляє банк і контактує з клієнтами. Розвиток та реалізація орієнтованості клієнта успішні, якщо в цьому беруть участь всі підрозділи банку. Керівництво банку в свою чергу, має активно сприяти проходженню всіх фаз орієнтування на клієнта, втручаючись у підприємницьку культуру, допомагаючи з перетворенням цілей, стратегій та місій банку, під дану концепцію.

Необхідно підкреслити, що така система здатна працювати виключно за наявності відповідної системи матеріального заохочення та розробленої системи узгодженості цілей, компетенції та свободи у прийнятті рішень. Як правило, клієнтоорієнтованість у посадових інструкціях визначається як посадова вимога.

Організація банку, орієнтованого на клієнта, набуває гнучкості. Всі члени такої організації (особливо ті, які безпосередньо, контактують із клієнтами), можуть попереджати запити клієнтів.

Соціальні та етичні банки проводять угоди, які характерні і для звичайних банківських установ: ведуть рахунки та інвестують. Але їх угоди базуються не тільки на економічних засадах, але і водночас, отримують доповнення у вигляді інших методів та компонентів банківської справи. Особлива увага приділяється вимозі «прибутку для людини та навколишнього середовища», а також обов'язковим критеріям унікальності банківської справи. До важливих критеріїв зараховується і повна транспарентність видачі кредитних коштів

Модель банку, орієнтованого на клієнта, має тісну взаємодію із соціальним банкінгом. Клієнтоорієнтована стратегія банку, а також його орієнтація на соціум, проявляться у підготовці звітності, не пов'язаної з фінансами, та дотриманні міжнародних стандартів у галузі соціальної відповідальності.

Діяльність, результати якої відображаються у соціальних звітах, складається з якісного менеджменту, структури та результативності соціальних вкладень, які впливають на соціальну інфраструктуру, стан працівників, екологічну обстановку.

Соціальна модель діяльності банків, яка орієнтована на клієнта, є нічим іншим, як соціалізацією банку, в якій діє принцип «банк – це друг та консультант для свого клієнта». Інакше кажучи, такий підхід – це канали обслуговування клієнтів на кшталт «те, що зручно, клієнту», «там, де потрібно» і «так, як потрібно».

Відмінність моделі банку 2.0 полягає в основному наданні банківських послуг поза офісом банку:

1) через call-центри

2) через pro-активні точки продажу (кіоски, банкомати) за допомогою синергії багатоканальності:

– крос-канальних процесів;

– безперервного зворотного зв'язку з клієнтом;

– збільшення комфорту для клієнта, який дає можливість відчути цінність банку.

Подібний напрям у банку 3.0, є залученим банкінгом. Модель такого типу, дає банку можливість безперервно, щодня перебувати в безпосередній близькості до клієнта, спілкуватися з ним доступною для нього мовою, відгукуватися та знаходити необхідні для нього банківські продукти, які найбільше підходять для того чи іншого випадку, мети, клієнта (персоналізація діяльності).

Наприкінці 2012 року, в Сполученому Королівстві за активної участі уряду, створився так званий «зелений банк», поява якого була пов'язана з розвитком ідеології гуманітарних цінностей. Він називався «Green Investment BankPLC» (GIB), його діяльність була спрямована на інвестування. Боротьба за чисте повітря – було пріоритетним завданням цього банку.

Англійським урядом з держбюджету на такі проекти виділялося близько 3 млрд. фунтів стерлінгів. А банк безпосередньо, брав активну участь у проектах, присвячених отриманню «зеленої» електроенергетики. Кінцева сума інвестицій оцінюється приблизно на рівні 200 млрд. фунтів стерлінгів [4, с. 204-205].

Разом з тим, кризова ситуація вимагатиме від банків зміни бізнес-моделі, орієнтацію на соціальну та етичну внутрішню банківську інфраструктуру. Соціально-відповідальне інвестування стає нагальною потребою банківського сектору, продемонструвати суспільству свою зацікавленість та готовність виявити свою соціальну активність та відповідальність. Його мета – не лише отримати дохід на вкладені кошти, але і водночас, створити позитивні соціальні зміни, знизити негативний вплив на довкілля, відповідати етичним нормам.

Здійснюючи цільове кредитування підприємств, які працюють з альтернативними джерелами енергії, з безвідходними виробництвами, банки розвиватимуть принципи соціальної відповідальності, залучатимуть клієнтуру, якій небайдужий світ, у якому ми існуємо, а також майбутнє їхніх дітей. Корисним буде розвиток послуг мікрофінансування для осіб із низькими доходами, пенсіонерів, осіб, які опинилися у складній життєвій ситуації. Проводячи таку політику, банки можуть досягти успіху в конкурентній боротьбі шляхом підвищення репутації та забезпечення лояльності клієнтів.

Крім того, участь у клієнтоорієнтованих моделях може бути розвинена за рахунок приєднання банків до міжнародних ініціатив, наприклад до Екваторіальних принципів, Фінансової ініціативи Програми ООН з навколишнього середовища, Принципів відповідального інвестування ООН та Проекту з розкриття інформації про викиди вуглекислого газу. Ці ініціативи було розроблено спеціально для фінансових інститутів, до них приєдналися найбільші транснаціональні банки.

Приєднавшись до таких ініціатив, банки можуть підвищити свою ділову репутацію та вийти на міжнародні ринки з іміджем надійних партнерів, що особливо важливо за умов секторальних санкцій. Наприклад, приєднання до Екваторіальних принципів, передбачає прийняття добровільних норм, розроблених та використовуваних банками для оцінки екологічних та соціальних ризиків при здійсненні проектного фінансування. Це дозволяє кредитним організаціям розвивати та вдосконалювати системи екологічного та

соціального комплаєнс-контролю (в тому числі, і при оцінці соціально-економічних ризиків інвестиційної діяльності).

Окремо необхідно наголосити на підготовці соціальної звітності, яка надає інформацію про соціальну та екологічну роботу банку. У такій формі звітності, подається інформація про найвищі доходи та найнижчі доходи працівників банку, що в свою чергу, відразу дозволяє оцінити соціальну політику кредитної організації.

У нефінансовій звітності можна побачити та оцінити політику в галузі управління персоналом кредитної організації, політику в галузі охорони праці і техніки безпеки, благодійної діяльності, дотримання етики тощо. За даними параметрами, клієнт може зрозуміти, що являє собою кредитна організація та наскільки чесний менеджмент банку. Єдиних стандартів такої звітності поки що не існує, що може дещо спотворити реальний стан справ, наприклад, шляхом прикрашання інформації. Однак, наявність такої інформації, вже само по собі благо, оскільки не всі показники можна прикрасити, і надання такої звітності вимагатиме від менеджменту банку відкрити завісу банківської таємниці, хоча б у рамках конкретних дій керівництва на суспільне благо.

В майбутньому необхідна розробка єдиних стандартів нефінансової звітності та запровадження системи нефінансового аудиту. Однак підкреслимо, що впровадження практики нефінансової звітності, вже зараз може принести суттєві плоди не лише в плані підвищення довіри вкладників, але і водночас, з позиції зниження ризиків і, надалі, зниженні % ставок за системою, в цілому. Адже лише взаємна недовіра породжує бажання збудувати оборонні рубежі шляхом підвищення % ставок. Тож, соціальна прозорість банківського бізнесу піде на користь всьому суспільству.

Можливо, настане час, коли клієнти дивитимуться не лише на те, чи є участь держави в капіталі банку та наскільки високі % ставки, але і на те, наскільки соціально-активним є банк або інший кредитний інститут. Входження у глобальний світ може здійснитися лише за вектором тих тенденцій, які його характеризують, змінюють його природу, визначають нові

якості, які сьогодні дедалі більше характеризують готовність фінансової системи до нових викликів.

Відтак, соціально-орієнтовані банки, є тією необхідною сполучною ланкою ринкової економіки, від якого багато в чому залежить її функціонування та ефективність, і без якої неможливо уявити роботу будь-якої фінансової системи.

Підсумовуючи, можна сказати, що загальноприйняте визначення соціальної відповідальності немає. Вона описана як інструмент, концепція або навіть бізнес-модель, яка вимагає, щоб компанії радикально змінювали своє бачення бізнесу та безпосередньо, його ведення.

Отже, одне з найвідоміших та найбільш широко визнаних визначень поняття є те, що соціальна відповідальність включає в себе економічні, правові, етичні та дискреційні (філантропічні) очікування. Водночас, компанія також має відповідати нормативно-правовим нормам.

РОЗДІЛ 2
ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ОРІЄНТОВАНОГО БАНКІВСЬКОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

2.1. Стан та етапи управління соціальною відповідальністю вітчизняного банківського бізнесу

Загарбницька війна Росії на території України, високі ціни на енергоносії, поширення нового штаму коронавірусу – все це погіршило очікування розвитку економіки. Премія за український ризик зросла, що ускладнює доступ до ресурсів на світових фінансових ринках, тож важливо й надалі співпрацювати з МВФ. Водночас банківська система практично не фондується із зовнішніх ринків, тож прямі ефекти для неї помірні. Економіка має достатній запас міцності для протистояння зазначеним ризикам, однак зростає повільніше, ніж очікувалося. Для її пришвидшення потрібні інвестиції.

Банки прибуткові, добре капіталізовані та ліквідні, тож готові активно кредитувати. Посилився інтерес іноземних інвесторів до банківського сектору. Попит на позики з боку населення та бізнесу підживлювали вищі доходи, нижчі ставки та державні програми: кредитний портфель стрімко зростав. Якість кредитного портфеля поліпшується, тож відрахування в резерви банків суттєво скоротилися.

1. Достатність капіталу переважної більшості банків надалі значно перевищує мінімальні вимоги. Достатність основного капіталу по системі становить понад 15% [30].

Впродовж 2021 року цей показник дещо знизився через жваве кредитування – нові кредити збільшили активи, зважені на ризик. Проте капітал поповнювався як за рахунок реінвестованих прибутків, так і через внесення коштів акціонерами. Докапіталізація коштами акціонерів відбувалася переважно заради розвитку бізнесу [30].

Фінансовий сектор перебуває у відмінному стані, є стійким та прибутковим. Банки нарощують кредитування завдяки високому рівню ліквідності та капіталізації.

Поточна прибутковість банківського сектору та значний запас капіталу свідчать про своєчасність впровадження Національним банком запланованих регуляторних змін: вимог до капіталу під операційний ризик, підвищених ваг ризику за незабезпеченими споживчими кредитами та ОВДП в іноземній валюті.

Очікування розвитку економіки погіршилися через повномасштабне вторгнення Росії на територію України, різке зростання цін на енергоносії, поширення нових штамів коронавірусу. Відповідно зросла премія за ризик інвестування в Україну. Триває згортання монетарних стимулів розвиненими країнами та зростання безризикової дохідності. Це ускладнює для України доступ до ресурсів на світових фінансових ринках, тож збереження співпраці з МВФ є важливим. Економіка має достатній запас міцності для протистояння зазначеним ризикам, однак зростає повільніше, ніж очікувалося. Для її пришвидшення потрібні інвестиції.

Водночас банківський сектор не залежить прямо від зовнішніх ринків капіталу – зовнішні запозичення зараз несуттєві, це переважно кредити МФО. Вперше за тривалий період з’явився інтерес іноземних інвесторів до українського банківського сектору, зараз він сконцентрований на сегменті споживчого незабезпеченого кредитування.

Гривневий корпоративний кредитний портфель банків зростає на понад 40% у річному вимірі, найшвидше – у сегменті кредитування мікро-, малого та середнього бізнесу. Значний попит бізнесу на кредити зумовлений зростанням обсягів виробництва, загальним зниженням процентних ставок, частково – державними програмами підтримки. Якість корпоративного кредитного портфеля поліпшується [30].

Споживчі кредити відновили докризові темпи зростання – понад 30% у річному вимірі – завдяки попиту з боку населення та привабливості сегмента

для банків через високу дохідність. Підвищення ваг ризику за споживчими незабезпеченими кредитами з 01 січня 2022 року до 150% сформувала належний запас капіталу на покриття кредитного ризику цього портфеля [30].

Поточна структура банківського фондування, в якій переважають кошти на поточних рахунках, не перешкоджає активному кредитуванню.

Однак приплив коштів населення до банків сповільнився. Вища інфляція, підвищення облікової ставки та бажання подовжити структуру фондування мотивує банки підвищувати ставки за строковими депозитами.

Активне кредитування сприяло зростанню чистих процентних доходів, а значні обсяги трансакційного бізнесу – збільшенню чистих комісійних доходів. Це разом із низькими витратами на формування резервів та помірними адміністративними витратами забезпечило рекордну прибутковість сектору.

Кредитні ставки все ще мають потенціал для зниження насамперед за кредитами малому, середньому і мікробізнесу та за іпотечними кредитами. Водночас очікується помірне зростання вартості фондування у 2022 році. Тож збережеться тенденція скорочення чистої процентної маржі банків.

Кредитний ризик нині не є основним джерелом потреби в капіталі, вищу вагу має процентний ризик. Банки, для яких виявлено суттєві ризики, вже працюють над їх мінімізацією в межах програм реструктуризації.

Рекордна прибутковість банківського сектору та значний запас капіталу дають змогу фінансовим установам виконати низку вимог до капіталу, що впроваджуються з початку 2022 року.

Йдеться про вимоги до покриття капіталом 50% розрахункового розміру операційного ризику, підвищення ваг ризику до 150% для незабезпечених споживчих кредитів та до 50% для ОВДП в іноземній валюті. Також зараз сприятливий час для початку активації буферів консервації капіталу та системної важливості [30].

Таким чином, фондування банків достатнє для подальшого кредитування. Однак фінансові установи зацікавлені в збільшенні строковості депозитів, тож у другому півріччі почали підвищувати ставки. Ще одна причина зростання

ставок – підвищення облікової ставки НБУ. Подальше зниження кредитних ставок звужує чисту процентну маржу банків, проте доходи зростають через швидке зростання кредитного портфеля.

2.2. Методика рейтингового оцінювання соціальної складової вітчизняного банківського бізнесу

Виконання мінімальних вимог до достатності капіталу не є повною гарантією стійкості в стресових умовах. Оцінити спроможність банків поглинути збитки в разі настання шокових подій покликане стрес-тестування. НБУ відновив практику його проведення після річної перерви, пов'язаної з розгортанням кризи торік. Стрес-тестування проводилося для 30 великих банків, які мають близько 93% активів сектору.

Традиційно оцінка здійснювалася за двома сценаріями: базовим та несприятливим. Базовий сценарій відповідає макроекономічним прогнозам НБУ. Несприятливим припускається настання стресових умов, за яких реалізуються основні фінансові ризики: кредитний та ринковий, зокрема процентний.

Вперше оцінювалися можливі втрати банків внаслідок зміни вартості державних цінних паперів. Зважаючи на досвід кризового 2020 року, припущення в рамках несприятливого сценарію були дещо пом'якшені [30].

Зокрема падіння ВВП, зниження обсягів виробництва ключових галузей та девальвація гривні були помірнішими, ніж у попередніх стрес-тестах. Стрес-тестування 2021 року також враховувало заплановані регуляторні зміни (табл. 2.1 та рис.2.1) [30].

Базовий сценарій стрес-тестування загалом є сприятливим для банків: достатність основного капіталу в середньому зростає на 4.8 в. п. за 3 роки. Зумовили такий ефект припущення про реінвестування всіх зароблених

банками прибутків та незмінність обсягів портфеля – так званий статичний баланс.

Таблиця 2.1

Параметри сценаріїв стрес-тестування, приріст у %

Показники	Базовий сценарій			Несприятливий сценарій		
	2021	2022	2023	2021	2022	2023
Реальний ВВП	3,8	4,0	4,0	-2,2	-1,7	0,1
ІСЦ	8,0	5,0	5,0	8,6	7,5	7,3
Валютний курс*	-3,6	-2,8	-1,0	-16,4	-7,7	-4,9

*Валютний курс гривні по долара США

Джерело: складено автором на основі [30].

Однак для 9-ти банків установлено підвищені необхідні рівні достатності капіталу навіть за базовим сценарієм. Еквівалент потреби в капіталі на 1 січня 2021 року для них становив близько 5 млрд. грн. Це майже у 8 разів менше, ніж у 2019 році [30].

Загрозою платоспроможності банків за базовим сценарієм є подальше вирахування з капіталу вартості непрофільних активів. Банки у поточному році показали прогрес у роботі з непрофільними активами. Проте для деяких фінустанов їхній обсяг все ще надмірний.

За несприятливим сценарієм достатність основного капіталу банків знижується на 6.8 в. п. за 3 роки. Для 2/3 банків установлено вищі за мінімальний рівень нормативи достатності капіталу. Еквівалент потреби в капіталі на 1 січня 2021 року для них становив 41,7 млрд. грн., що вдвічі менше, ніж за результатами стрес-тестування 2019 року. Банки з виявленою потребою в капіталі за несприятливим сценарієм мають 41% активів сектору, з них 64% – державні банки [30].

Разом з тим, можлива реалізація кредитного ризику викликала найбільше побоювань банків та НБУ на початку коронакризи. Ці занепокоєння відобразилися у припущеннях міграції кредитів до непрацюючих за несприятливим сценарієм: до 14-20% портфеля залежно від сегмента.

Загалом реалізація кредитного ризику за несприятливим сценарієм знизила основний капітал банків на 2.2 в. п. порівняно з базовим. Це вдвічі менше за оцінки стрес-тестування у 2019 році [31].

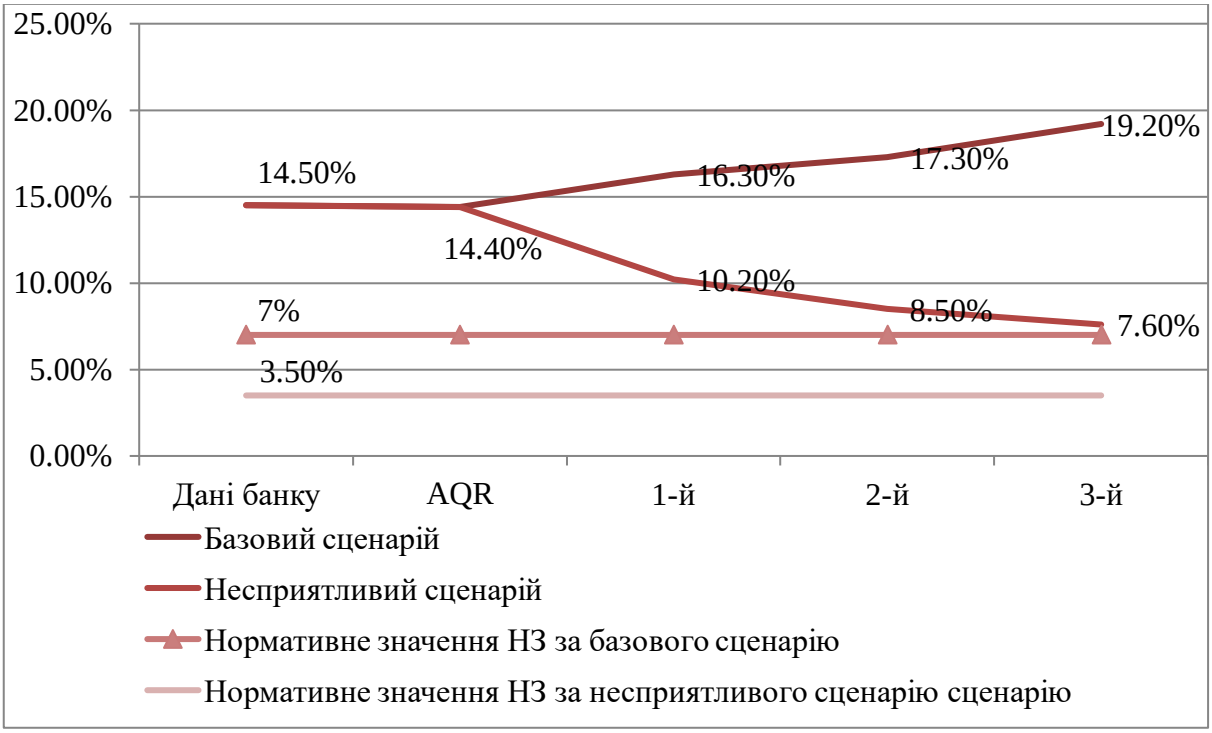

Рис. 2.1. Середньозважені оцінки нормативу достатності основного капіталу (НЗ) банків за результатами стрес-тестування

Джерело: складено автором на основі [31].

Реалізація % ризику призвела до зменшення основного капіталу банків на 4 в. п. за несприятливим сценарієм порівняно з базовим. Тож саме % ризик став основним джерелом втрат для банків у цьогорічному стрес-тестуванні. Посилила його значна частка короткого фондування. Знизити цей ризик може подовження строків депозитів, а також кредитування за плаваючими ставками.

Ще одне джерело ризику – низька операційна ефективність. За скорочення процентної маржі в несприятливому сценарії деяким банкам бракує доходів, аби покрити поточні операційні витрати.

Успішно пройшли стрес-тестування фінансові установи, у яких співвідношення операційних витрат і доходів (CIR) у базовому році не

перевищувало 61% . Тож підвищення операційної ефективності – першочергове завдання для банків, особливо за скорочення % маржі.

Стрес-тестування підтвердило добрий стан банківської системи, попри пройдену кризу. Банки, які врахували у своїй діяльності висновки попередніх стрес-тестів, здебільшого не мали потреби в капіталі. Ті ж фінансові установи, для яких установлено потребу в капіталі, виконують програми реструктуризації.

Згідно з ними вже протягом 2021 року, низку виявлених ризиків було знижено. Тож банківська система готова до подальшого впровадження вимог до капіталу відповідно до запланованого графіку [31].

Зокрема, з 1 січня 2022 року, підвищились ваги ризику за незабезпеченими споживчими кредитами та за валютними ОВДП, з’явиться вимога покривати капіталом 50% операційного ризику. Загальний вплив запланованих змін на достатність основного капіталу банків становить 2.5 в. п. Поточного запасу капіталу цілком вистачає на їхнє виконання.

Банки готові до активації буферів капіталу. Згідно з Базельськими рекомендаціями банки мають постійно утримувати два буфери капіталу. Це буфер консервації капіталу в розмірі 2.5% та буфер системної важливості до 2%.

Банки готові до активації буферів капіталу. Згідно з Базельськими рекомендаціями банки мають постійно утримувати два буфери капіталу. Це буфер консервації капіталу в розмірі 2.5% та буфер системної важливості до 2%.

Через початок кризи, НБУ скасував формування цих буферів капіталу на початку 2020 року. Із її завершенням настав час для відновлення вимог. Незважаючи на низку запланованих регуляторних змін, з врахуванням прибутку 2021 року, майже всі банки мають достатньо капіталу на формування буферів [30]. Звісно, вимоги до капіталу не повинні знижувати кредитну активність банків.

Відтак, було оцінено, скільки часу потрібно банкам, аби накопичити капітал для виконання буферів, підтримуючи зростання обсягу кредитного портфеля темпом не менше 15% щороку за поточної рентабельності активів 3.7% [30].

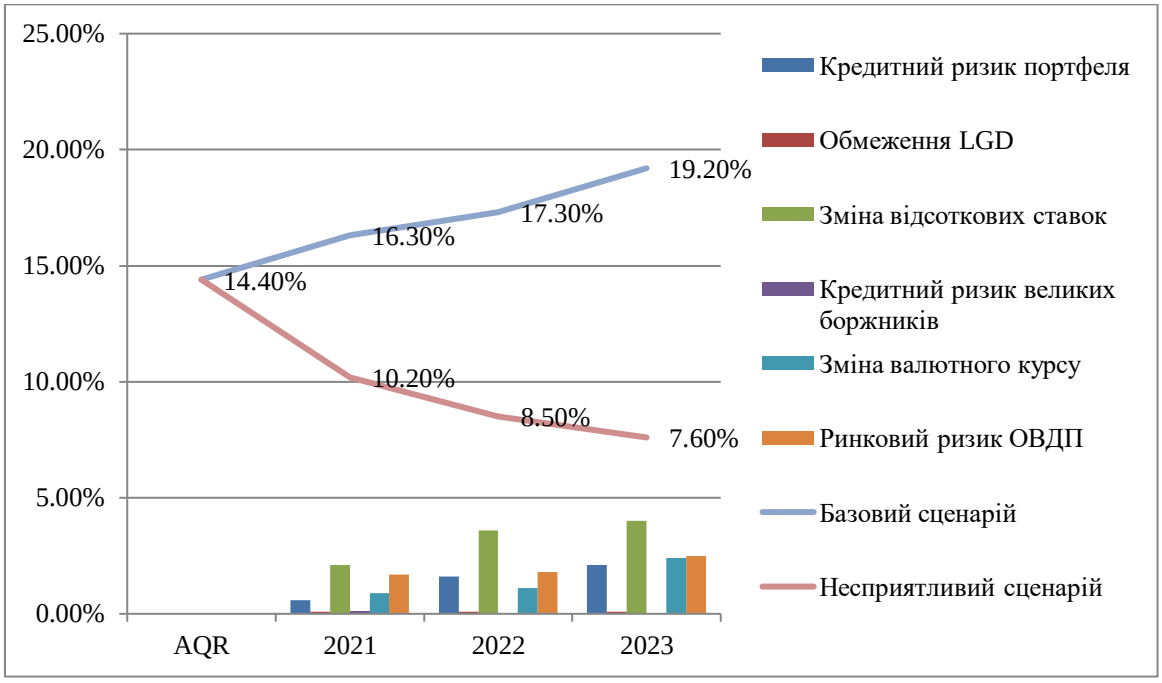

Рис. 2.2. Фактори зміни основного капіталу банку за несприятливого сценарію порівняно з базовим

Джерело: складено автором на основі [30].

Більшості банків, що мають 98% активів сектору, для повноцінного формування буферів капіталу достатньо 1 року. Лише деякі невеликі банки не зможуть виконати вимоги формування буферів самостійно через збиткову діяльність.

Тож нині з урахуванням рекордної прибутковості банків сприятливий час для запровадження вимог до формування буферів капіталу. Вони не створюватимуть надмірного навантаження на банки та підвищать їхню стійкість. Вимоги до буферів впроваджуватимуться поступово: починаючи з 1 січня 2023 року в розмірі половини буфера консервації капіталу та повного

розміру буфера системної важливості. До 1 січня 2024 року банки повинні будуть повністю сформувати такі буфери.

Однак, варто зазначити, що з січня 2021 року запрацювала вимога про вирахування вартості непрофільних активів (НА) з основного капіталу банків. Її мета – спонукати банки позбуватися активів.

Рік тому на балансах банків НА було понад 22 млрд. грн. В очікуванні цих змін банки лише за два останні місяці 2020 року скоротили обсяги таких активів на 2.4 млрд. грн. [31].

Проте надалі темпи розчищення балансів помітно сповільнилися. З початку 2021 року загальний обсяг НА знизився лише на 2.5 млрд. грн. Станом на кінець жовтня 2021 року сума НА становила 17.3 млрд. грн. [31].

На другому етапі вже з 1 січня 2022 року банки вираховують ще 25% вартості НА з основного капіталу. Вплив на показники достатності капіталу банків буде незначним. Адже загальна вартість НА становить всього 0.9% чистих активів банків.

Для переважної більшості фінансових установ зниження нормативу достатності основного капіталу буде меншим ніж 0.1 в. п. Однак загрозливою є концентрація НА в окремих фінансових установах. Адже 7 банків концентрують 2/3 всього майна. Для деяких із них це створює ризики порушення нормативних вимог. У 4 банків обсяг НА перевищує основний капітал [31].

Нині банки, які зволікають із продажем НА, постають перед низкою проблем. Їхня рентабельність нижча, а отже їм важче самостійно генерувати капітал, підтримувати свою платоспроможність та нарощувати обсяги кредитування. Крім того, наявність значної концентрації НА погіршує ліквідність банків. Подальша робота банків із реалізації НА важлива перш за все, для самих фінансових установ.

В цілому, українські банки поступово виходять з кризового стану: відбулося скорочення неплатоспроможних банків, зростає прибутковість, підвищується рівень капіталізації, з боку НБУ спрощено процедури

докапіталізації та реорганізації банків, запроваджено новий інструмент підтримки ліквідності банків, запроваджено нові вимоги до розрахунку банками кредитного ризику тощо.

2.3. Податкові стимули становлення соціально-орієнтованого банківського бізнесу в контексті передового досвіду

На сучасному етапі формування національної та світової економіки потребують удосконалення податкового регулювання діяльності банків у зв'язку зі збільшенням кризових явищ, таких як пандемія коронавірусу, повномасштабного вторгнення на територію України, які впливають на економіки країн по всьому світу.

Сучасна податкова система України складається із державних та місцевих податків й зборів. Загальнодержавні податки та збори встановлюються Податковим кодексом, обов’язкові до сплати в межах України.

Податкові надходження становлять приблизно 87,3% від зведеного бюджету та 26,7% від ВВП (85,4% та 27,7%). В 2020 р. було одержано біля 307,3 млрд. грн.. доходів від ЄСВ, в свою чергу, це вплинуло на позитивні тенденції зростання показників податкового надходження у 2021 р, внаслідок чого, збільшить бюджет на 1524,2 млрд. грн.. (33,5% ВВП), що на 1,1 менше ніж в 2020 р.

Неподаткові ж надходження зменшилися у 2020 р. – 7,4%. За рахунок зменшення – 14,5% частки прибутку НБУ в бюджеті, та частки прибутків підприємств державної власності (-27%), норму його перерахувань зменшили з 75% до 50%.

Економічна діяльність української держави охоплює всі економічні явища і процеси, в яких вона бере участь або певним чином втручається в них. Особливу роль у структурі економічної діяльності відіграє її податкова діяльність, яка не тільки реалізує функцію мобілізації грошових коштів,

необхідних державі для виконання нею певних функцій, але і водночас, сприяє створенню ефективних економічних умов, які спонукали б суб'єктів господарювання діяти в потрібному для суспільства напрямі, сприяти вирішенню завдань відповідно до загальнодержавних та приватних інтересів.

Завдяки «турборежиму» вдалося, зокрема, прийняти «деофшоризаційні» закони, запровадити обмін інформацією з іншими країнами для податкових цілей, законодавчо забезпечити функціонування програмних реєстраторів розрахункових операцій (РРО) третього покоління, запровадити єдиний рахунок для сплати всіх податків тощо.

Після закінчення «турборежиму», у режимі складних дискусій було прийнято ще низку важливих законів, зокрема позбавлено необхідності у подвійній сплаті ЄСВ для мікробізнесу тощо.

Інституційна реформа митниці на цей час так і не відбулась, незважаючи на всі необхідні законодавчі передумови та збалансований план КМУ. За кілька років змінилось низка керівників, було проведено кадрові ротації керівників регіональних митниць — проте реформу неможливо вважати реалізованою.

Водночас, реформа податкової служби, яка почалась одночасно із реформою митниці, демонструє більш значні успіхи. Згідно з останніми статистичними даними збори по ПДВ зростають у другій половині 2020 року, а також у 2021 році, а представники роздрібних ринків зазначають про скорочення частки тіньового сектору. На цей час ДПС демонструє рух у позитивному напрямі, зокрема у частині боротьби із мінімізацією податків.

РОЗДІЛ 3
НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ОРІЄНТОВАНОГО БАНКІВСЬКОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

3.1. Покращення механізму оподаткування банківського бізнесу

Національний банк України як лідер реформи фінансового сектора розробив і презентував в червні 2019 року бачення Стратегії по фінансовій грамотності, покликану уніфікувати, скоординувати та об'єднати зусилля державних органів, бізнесу та громадянського суспільства, спрямовані на підвищення фінансової грамотності на національному рівні.

Так, було отримано позитивний відгук від зацікавлених сторін: бачення, місію та пріоритети реалізації Стратегії підтримали та схвалили держустанови, які входять до робочих груп з підготовки Стратегії розвитку фінансового сектора України до 2025 року, ряд громадських організацій і експертні кола, освітні установи. Попереду – великий спільний шлях, адже робота над підвищенням рівня фінансової інклюзії та фінансової грамотності є довгостроковою і вимагає координації і взаємодії різних стейкхолдерів і партнерів для досягнення поставлених цілей [32].

В основу бачення Стратегії покладені напрацювання декількох стратегічних сесій із залученням широкого кола стейкхолдерів, успішні практики країн-лідерів по фінансовій грамотності, дослідження рівня фінансової грамотності в Україні на основні міжнародної методології Організації економічного співробітництва і розвитку.

Фінансова інклюзія – створення умов для залучення всіх сегментів населення і бізнесу до користування різними фінансовими послугами, які доступні по інфраструктурі і ціною, офіційно врегульовані і відповідають потребам населення з метою стимулювання економічного зростання країни та зменшення соціальної нерівності в суспільстві.

В цілому ж, основні завдання, на виконання яких спрямована Стратегія – це сталий розвиток інновацій, розвиток Cashless economy, підвищення

фінансової грамотності споживачів і бізнесу. Мета даного документа – розвиток інноваційного ринку з масштабною фінансової інклюзії та зручними, безпечними у використанні сервісами і продуктами, доступними по ціною і каналами поширення.

Стратегія грунтується на ключових напрямках, заданих Стратегією розвитку фінансового сектора України до 2025 року, яку Національний банк та інші регулятори представили фінансовому ринку на початку 2020 року. Зокрема, цей документ структурує та деталізує тренди та напрямки розвитку фінансових інновацій на наступні 5 років.

Ключовими дійовими елементами Стратегії стали:

- розробка і впровадження концепту повноцінної регуляторної «пісочниці» для швидкого тестування інноваційних проектів;
- підвищення рівня фінансової обізнаності та залучення (інклюзії) населення і бізнесу;
- запуск академічної бази з фокусом на відкритий банкінг.

Працюючи над Стратегією, було розроблено стійку модель майбутньої української Фінтех-екосистеми. Вона повинна бути інтегрованою в світову ландшафт, створювати інституційні та інвестиційні умови для розвитку цифрових сервісів, а також стимулювати попит на інноваційні фінансові продукти і сприяти розвитку талантів на ринку.

Фінансовий ринок зазнав кардинальних змін на протязі останнього десятиліття. За цей час він трансформувався з моделі традиційного корпоративного бізнесу банків до цілих екосистем банківського та небанківського ринків. Трансформації продиктовані і новими викликами, які стимулюють активне зростання Діджитал-операцій і формують попит на цифрові продукти і сервіси в фінансовій сфері. Сьогодні на українському ринку фінансових технологій найрозвиненіші сфери – це платіжні послуги і мікрокредитування.

Реалізація Стратегії також в значній мірі буде залежати від виконання пов'язаних діджитал-проектів, над якими працює Національний банк. Зокрема, мова йде про:

- введення віддаленої ідентифікації та верифікації;
- імплементацію Євродирективи PSD2;
- надання можливості здійснення миттєвих платежів з рахунку на рахунок в СЕП у форматі 24/7;
- посилення регуляторного периметра в сфері кібербезпеки.

Основними індикаторами успішної реалізації Стратегії визначено [32]:

– перехід більшості гравців ринку на стандарти відкритого банкінгу та інструменти віддаленої ідентифікації та верифікації;

– запуск регуляторної «пісочниці» та зростання кількості інноваційних продуктів, протестованих в ній;

– збалансований розвиток всіх ніш Фінтеху;

– поширення використання інноваційних технологій в наглядових та регуляторних процесах;

– підвищення цифрової та фінансової грамотності населення, а також рівня підготовки професійних кадрів на ринку (особливо напередодні імплементації PSD2) та розвиток талант-полу на базі університетських середовищ;

– входження Національного банку України в глобальну «пісочницю» - Глобальної мережі фінансових інновацій (GFIN).

Рис. 3.1. Рівень розвитку глобальних напрямів фінтеху в Україні (кількість компаній)

Джерело: складено автором на основі [32].

Таким чином, щоб забезпечити фінансову стабільність, потрібна злагоджена робота всіх учасників фінансового ринку: банків, небанківських фінансових установ, Національного банку та інших регуляторів ринку, а також дієва підтримка органів державної влади.

3.2. Удосконалення державного та корпоративного управління соціально-економічними ризиками банківського бізнесу

Національний банк пропонує державним органам і фінансовим установам свої рекомендації та оприлюднює власні плани і наміри на найближчий час, зокрема [31]:

- Забезпечити повне виконання умов співпраці з міжнародними донорами Рада виконавчих директорів МВФ затвердила перший перегляд програми стенд-бай з Україною, та виділила транш близько 700 млн. дол. США.

У межах поточної програми Україна зокрема зобов'язалася зберігати поміркована фіскальну політику для забезпечення стійкості боргу та спрямованість монетарної політики на досягнення 5% інфляйційної цілі, продовжити реформування енергетичної сфери, державного банківського сектору та системи корпоративного управління в державних компаніях, удосконалити процес повернення активів виведених з ринку банків, посилити спроможність наглядової функції НБУ, просувати судову реформу та боротьбу з корупцією. МВФ також підтримував запит до червня 2022 року, включно.

Для подальшого збереження доступу до фінансових ресурсів в умовах нестабільних глобальних ринків капіталу та російської агресії доцільно розпочати перемовини про нову програму для України.

- Ухвалити та ввести в дію закони, що сприятимуть розвитку фінансового сектору, зокрема, ухвалити законопроект про кредитні спілки (№ 5125) (готовий до другого читання), а також увести в дію новий закон про фінансові послуги та фінансові компанії. Нові закони забезпечать оновлення системи регулювання небанківських інституцій. Вони покликані підвищити платоспроможність, посилити систему управління ризиками, забезпечити прозору структуру власності, ризик-орієнтований підхід до нагляду, спрощення ліцензування, удосконалення вимог до корпоративного управління, а також урегулювання «ринкової поведінки» учасників ринку.

- Врегулювати питання платоспроможності ФГВФО. Відновлення платоспроможності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (ФГВФО) забезпечить стійкість системи гарантування вкладів. Для цього Рада з фінансової стабільності (РФС) схвалила механізм реструктуризації боргів Фонду з конвертацією поточних зобов'язань ФГВФО перед урядом та майбутніх процентних платежів в умовні зобов'язання. Законопроект, який відображає рекомендації РФС та отримав позитивний відгук міжнародних фінансових організацій (№5542-1), уже пройшов перше читання. Ним також передбачається поетапне збільшення гарантованої суми вкладів фізосіб до 600 тис. грн. та приєднання «Ощадбанку» до системи гарантування вкладів.

- Сфокусувати державні програми на підтримці інвестиційних проектів. Масштабні програми підтримки малого, а згодом і середнього бізнесу були вимушеним антикризовими кроком, який допоміг десяткам тисяч підприємців пережити період невизначеності на початку пандемії. Проте первинною метою програми доступних кредитів «5-7-9%» була підтримка фінансування інвестиційних проектів і до неї слід поступово повертатися. Адже економічне відновлення та покращення фінансового стану підприємств полегшує їхній доступ до банківського кредитування. А обмежені бюджетні ресурси варто спрямувати на фінансування програм, що забезпечать найбільш ефективне стимулювання бізнесу.

Більшість рекомендацій банкам, наданих у попередніх звітах про фінансову стабільність, залишається актуальною. Зокрема банкам необхідно надалі працювати над скороченням портфеля непрацюючих кредитів та своєчасно надати НБУ плани відновлення діяльності. Крім того, банкам рекомендується наступне:

Підготуватися до запровадження нових вимог до капіталу. З початку 2022 року будуть запроваджені вимоги до покриття капіталом 50% розрахункового розміру операційного ризику, ваги ризику за незабезпеченими споживчими кредитами зростуть до 150%, а за валютними ОВДП – до 50%. Банки мали достатньо часу, аби підготуватися до цих новацій, адже всі вони були оголошені завчасно. Крім того, банкам потрібно буде протягом двох років – до 1 січня 2024 року – сформувати буфери консервації капіталу та системної важливості. Поточний рівень капіталу та прибутковість дають змогу виконати зазначені вимоги, не сповільнюючи кредитування. Із запровадженням процесу ICAAP, що розпочнеться в тестовому режимі найближчим часом, планування капіталу банками поліпшиться.

Урахувати припинення розрахунку LIBOR. Із 1 січня 2022 року учасники ринку (банки та небанківські фінансові установи) не можуть укладати нові угоди та підтримувати наявні, де LIBOR є референтним індикатором, оскільки інформація про ці ставки буде недоступною. Нині обсяг таких угод незначний.

Тим не менше фінансовим установам слід поінформувати клієнтів про зміни і перейти на нові референтні ставки.

Також банкам важливо:

– своєчасно виконувати програми реструктуризації та капіталізації, затверджені НБУ за результатами цьогорічної оцінки стійкості;

– прискорити реалізацію непрофільних активів, адже з 1 січня 2021 року, з основного капіталу вираховується вже 50% їхньої вартості;

– надалі працювати над підвищенням операційної ефективності, оптимізувати мережу та інвестувати в IT-інфраструктуру (зокрема, з врахуванням зростання операційних ризиків та необхідності кіберзахисту);

– посилити увагу до здійснення фінансового моніторингу.

Посилити вимоги до капіталу та ліквідності відповідно до міжнародних стандартів. З 1 січня 2022 року передбачається:

– запровадження мінімальних вимог до покриття капіталом операційного ризику у розмірі 50% розрахункового розміру зі збільшенням до 100% з 1 січня 2023 року;

– підвищення ваг ризику для незабезпечених споживчих кредитів фізичним особам зі 125% до 150%;

– наступний етап підвищення ваг ризику за ОВДП в іноземній валюті до 50% із подальшим зростанням до 100% з 1 липня 2022 року;

– підвищення частки вартості непрофільних активів, що вираховується з основного капіталу, до 50%.

В I кварталі 2022 року затверджено графік запровадження вимог до буферів капіталу. Банки повинні будуть до 1 січня 2023 року сформувати половину розміру буфера консервації капіталу та буфер системної важливості. До 1 січня 2024 року обидва буфери мають бути сформовані у повному розмірі. З 1 квітня 2022 року повністю впроваджується норматив довгострокової ліквідності NSFR на рівні 100%.

Політика розвитку сталого фінансування зокрема передбачає імплементацію екологічних, соціальних та управлінських (ESG) факторів в систему корпоративного управління банків з початку 2022 року. З 2023 року планується інтегрування системи управління екологічними та соціальними ризиками (ESRM) в систему управління ризиками банків.

НБУ опублікував проект постанови про кіберзахист в банківській системі. Він сприятиме врегулюванню питань кіберзахисту у банківській системі України відповідно до кращої світової практики, обміну інформацією про кіберзагрози, кібератаки та кіберінциденти з банками України, розвитку комунікації та координації між суб'єктами системи кіберзахисту.

Водночас, Національний банк України слідуватиме за Фінтех-трендами і розвитком фінансових технологій в світі та Україні. Відтак, в разі необхідності центральний банк спільно з учасниками ринку буде регулярно оновлювати Стратегію відповідно до нових вимог та викликів.

Таким чином, банківським установам слід впроваджувати продуктивні стратегії розвитку, застосовувати інновації в банківській сфері, створювати позитивний імідж окремо взятої фінансової установи з метою відновлення довіри збоку економічних суб'єктів, а недопущення негативного впливу фінансової кризи на банківську сферу та запобігання її наслідкам мають бути стратегічними завданнями як ризик-менеджменту банківських установ, так і Національного банку та уряду країни, зацікавленої в стабільному функціонуванні банківської системи, а отже і економіки в цілому.

Водночас, вкрай важливо застосовувати принцип системної взаємоузгодженості та координації грошово-кредитної та бюджетно-податкової політики через поєднання прямих і непрямих важелів регулювання грошово-кредитного ринку, індикатори яких впливатимуть на формування сприятливого макроекономічного середовища для стабільного і ефективного функціонування на фінансового ринку банківських установ як основних фінансових посередників розвитку економіки країни.

3.3. Застосування зарубіжного досвіду інституційного регулювання соціально-орієнтованого банківського бізнесу

На сучасному етапі роль податків як регулятора економіки постійно зростає, оскільки податки є основним інструментом формування доходів державного бюджету України, а також вони характеризуються найвищою фіскальною ефективністю. У зв'язку із цим важливо дослідити особливості справляння податків на споживання в Україні та за кордоном, визначити перспективи їх функціонування та можливість використання передового зарубіжного досвіду у національній податковій практиці.

Треба наголосити, Україна постійно перебуває на стадії реформування. Щодо податкової реформи, то вона відбувається під впливом міжнародної податкової конкуренції, необхідності європейської податкової гармонізації та національної податкової політики в напрямі досягнення стратегічної мети, що полягає в інтеграції країни до ЄС. Тому реформування податкової системи України має здійснюватися з урахуванням сучасних тенденцій розвитку систем оподаткування зарубіжних країн, аби перейняти цей досвід у національній податковій практиці.

В даний час завдання поліпшення якості державного контролю за податковою системою розглядається з 2-ох позицій:

1) з боку поліпшення державного регулювання відносин щодо обчислення та сплати податків та зборів;

2) з боку аналізу та запозичення міжнародного досвіду.

Розглянемо більш докладно другу позицію [18, с. 90-94].

Узагальнення і аналіз досвіду іноземних держав у сфері податкового контролю, впровадження передових форм і методів його проведення, які підтвердили свою ефективність на практиці, здатні зробити істотний позитивний вплив на податкову систему будь-якої країни.

Досвід Франції становить значний інтерес. Всі необхідні заходи для боротьби з ухиленням від сплати податків передбачені в Податковому кодексі

Франції. Подібний цілісний документ існує в небагатьох країнах. У Франції він щорічно уточнюється при затвердженні Закону про бюджет. До кодексу додаються 2 томи роз'яснень (щорічних коментарів).

Зупинимося на ряді конкретних питань функціонування французької системи податкового контролю.

Здійснення перевірок покладено на створені в кожному департаменті податкові центри, які направляють повідомлення платникам, а також вивчають декларації, які подаються в добровільному порядку. Декларацію зобов'язані подавати всі фізичні особи, незалежно від величини їх доходів.

Податкові працівники здійснюють два види контролю. На своїх робочих місцях вони здійснюють роботу з деклараціями (камеральний контроль). Наявна в базі даних інформація порівнюється з представленою в декларації (часто вже на цьому етапі виявляються розбіжності, і інспектор звертається до платника податків, вимагаючи відповідних пояснень).

Якщо ці пояснення не задовольняють податкову адміністрацію, вона може вимагати доплати податків або звернутися в інші контролюючі підрозділи для проведення більш детального контролю.

Контроль з виїздом на місце зазвичай здійснюється за наявності серйозних підстав для підозр у приховуванні доходу.

Особливістю податкового контролю у Франції є те, що, французький платник податків повинен бути попереджений про податкову перевірку, як мінімум, за 8 днів. Без попередження раптова перевірка може бути проведена лише за наявності достовірної інформації про те, що підприємство ухиляється від сплати податків.

Перевірки зазвичай здійснюються за 3 попередні роки. Спеціальних положень про частоту перевірок немає. За рідкісними винятками, повторні перевірки щодо одного періоду зазвичай не проводяться.

Вибір підприємства, яке підлягає перевірці, здійснюється за багатьма критеріями, в основі яких лежить аналіз ризику. По-перше, вибираються ті

підприємства, які є потенційними порушниками, і, по-друге, використовується інформація від інформаторів.

Тривалість процедури перевірки залежить від розміру підприємства: для дрібних підприємств – не більше 3-ох місяців, для великих – терміни не встановлюються. Термін перевірки приватних осіб не може перевищувати 12 місяців.

Відносини між податковим органом та платником податків будуються у формі обміну думками: кожна сторона відстоює свою правоту. Податкова адміністрація зобов'язана письмово відповідати на питання платника податків, останній може використовувати ці відповіді для свого захисту.

В результаті виявлення правопорушень податкові органи застосовують різні санкції. Санкції залежать від того, були дії платника навмисними або ненавмисними, а також від того, чи допомагає платник податків податковим органам. В разі простих помилок застосовуються м'які покарання. Донарахування податків здійснюється в адміністративному порядку. Кримінальне покарання носить символічний характер, але до цього заходу вдаються все частіше, при цьому звинувачення в ухиленні від сплати податків пред'являється особисто керівнику.

В тому випадку, якщо платник вніс зайву суму податку, відповідна різниця повертається йому, як правило, 3%. Зазвичай, при виявленні переплати, повернення здійснюється відразу.

Що ж стосується податкового контролю Німеччини, спеціальним органом Мінфіну Німеччини, в компетенцію якого входять питання практичної реалізації податкової політики держави, є податкова поліція – «Штойфа».

Оперативно-розшукові підрозділи та слідчий апарат «Штойфа» займаються розслідуванням правопорушень, пов'язаних з приховуванням доходів та ухиленням від сплати податків, а також під прокурорським наглядом здійснюють спеціальні заходи щодо припинення різних видів злочинів в економічній сфері.

Відповідальність контролюючих органів передбачається Кримінальним кодексом Німеччини.

Так, параграф 353 КК передбачає відповідальність за незаконне стягування непередбачених зборів та зменшення платежу. Параграф 355 встановлює відповідальність за порушення податкової таємниці у вигляді позбавлення волі на строк до 2-ох років або грошового штрафу. Відповідальність за порушення обов'язку ведення бухгалтерських книг передбачена параграфом 283 Кримінального кодексу Німеччини.

При проведенні розслідувань у справах, пов'язаних з порушенням фінансового та податкового законодавства, представники «Штойфа» мають ті ж самі права, що і співробітники поліції, які керуються в своїй діяльності відповідними положеннями Кримінально-процесуального кодексу.

Податковим кодексом Німеччини надані значні повноваження податкової поліції на проведення обшуків та особистих оглядів громадян, а також затримання підозрюваних осіб та конфіскацію документів.

Керівництво «Штойфа» має право призначати спеціальне розслідування з будь-якого факту порушення податкового законодавства. При цьому податкова поліція наділена винятковим правом вилучення документів та отримання необхідних їй відомостей практично з усіх державних і приватних установ країни, за винятком деяких спеціальних служб.

В німецькій судовій практиці в справах з розслідування фактів ухилення від податків розрізняють наступні стадії правопорушень:

– ухилення від податків - завершену дію;
– спроба ухилення;
– підготовчі дії до ухилення від податків.

У Сполучених Штатах Америки федеральним органом податкового контролю є Служба внутрішніх доходів (СВД).

На рівні суб'єктів федерації діють податкові служби штатів.

Будучи структурним підрозділом Міністерства фінансів, СВД здійснює контроль за дотриманням податкового законодавства та збором федеральних податків: прибуткового податку, податку на дарування, а також деяких акцизів.

Діяльність СВД спрямована на забезпечення отримання державною скарбницею податкових надходжень в належному обсязі при мінімальних витратах.

Кожне податкове бюро Служби внутрішніх доходів складається з 6 відділів: адміністративного, видачі ліцензій (на зайняття певним видом діяльності), обробки інформації, збору податків, контролю за правильністю сплати податків, а також слідчого відділу.

Всі, наявні у СВД відомості, вводяться в комп'ютеризовану облікову систему, автоматично обробляються та зіставляються з даними, які містяться в податкових деклараціях. Застосування при обробці інформації спеціальних математичних моделей, дозволяє проводити відбір податкових декларацій для ретельної перевірки, яка згодом здійснюється податковими інспекторами.

Крім того, податкова влада має достатні повноваження, щоб в переважній більшості випадків змусити населення платити податки, не вдаючись до судового позову.

Так, якщо платежі прострочені і після декількох офіційних нагадувань не сплачені, податкова служба має право накласти арешт на банківський рахунок або майно платника податків, стягнути належні суми з його заробітної плати, закрити його підприємство або позбавити приватної практики.

В міру організаційного становлення і вдосконалення форм та методів роботи, акцент в пріоритетах Головного управління податкових розслідувань СВД США поступово зміщується із знаходження конкретних порушень податкового законодавства на проникнення в потенційно-криміногенне середовище з метою оперативної розробки підозрюваних осіб, а також виявлення використовуваних ними недоліків в чинному законодавстві та водночас, нових шляхів легалізації незаконно отриманих грошових коштів.

При здійсненні контролю за правильністю обчислення платниками податків їх сум, податкові органи можуть використовувати будь-яку інформацію, яка міститься в доступних для них базах даних. При цьому в Швеції та Фінляндії податковою службою вже ініційовано самостійне складання податкових декларацій за платників податків, які потім отримують цю декларацію по захищених каналах зв'язку і можуть або погодитися з нею, або побажати внести свої зміни та доповнення. У першому випадку їм досить підтвердити цю декларацію, використовуючи механізм електронного підпису, а в другому випадку їм вже необхідно увійти сконтактуватися з податковою службою та пред’явити необхідні документальні докази для обгрунтування запропонованих поправок і змін.

Відтак, податки є вагомим складником податкових систем не лише України, а й більшості країн світу та займають доволі велику частку у величині податкових надходжень. Для України цінним є зарубіжний досвід у сфері споживчого оподаткування, оскільки податки на споживання мають вирішальний вплив на формування податкової політики кожної країни.

Таким чином, використання зарубіжного досвіду є доцільним та матиме належний ефект в міру ретельного аналізу можливостей його реалізації в умовах української дійсності. Міждержавний обмін досвідом та результатами впроваджених заходів з державного контролю податкової системи забезпечить попередження та нейтралізацію податкових правопорушень, а також дозволить підтримувати високий рівень бюджетних надходжень і водночас, зміцнювати усвідомлення громадянами та організаціями необхідності фінансового забезпечення функціонування держави платежами податків, зборів та інших обов'язкових платежів.

ВИСНОВКИ

1. Спочатку банки розвивалися як соціально-відповідальні інститути, покликані відповідати інтересам нашого суспільства та в своїй діяльності поєднувати досягнення як економічних, так і соціальних цілей. Однак в умовах посилення ринкової конкуренції, зміни парадигми власників банків, формування глобального фінансового ринку, модель діяльності більшості банків трансформувалася у бік максимізації прибутку та ринкової вартості банку за будь-яку ціну. Наслідком цього, стало збільшення частки спекулятивних операцій, підвищення ризикованості діяльності банків, а також тяжкі наслідки від їхньої неспроможності.

2. Соціальний банк визначений як особливий тип комерційного банку, націлений на максимізацію свого позитивного внеску в розвиток суспільства через надання переважно традиційних банківських послуг та який відповідає принципам сталого розвитку, прозорості та співробітництва.

3. Неодноразові дослідження підтверджують твердження про високий рівень фінансової стабільності такої моделі банківської діяльності. Одним з бар'єрів на шляху дійсної (а не формальної) перебудови діяльності традиційних банків у бік моделі соціальних банків, є недостатня мотивація акціонерів та керівників банків.

4. Стрес-тестування підтвердило добрий стан банківської системи, попри пройдену кризу. Банки, які врахували у своїй діяльності висновки попередніх стрес-тестів, здебільшого не мали потреби в капіталі. Ті ж фінустанови, для яких установлено потребу в капіталі, виконують програми реструктуризації.

5. Нині банки України поступово виходять з кризового стану: відбулося скорочення неплатоспроможних банків, зростає прибутковість, підвищується рівень капіталізації, з боку НБУ спрощено процедури докапіталізації та реорганізації банків, запроваджено новий інструмент підтримки ліквідності

банків, запроваджено нові вимоги до розрахунку банками кредитного ризику тощо.

6. Відтак, плани та наміри Національного банку, наступні:посилити вимоги до капіталу та ліквідності відповідно до міжнародних стандартів; фіналізувати та затвердити вимоги до системи кіберзахисту в банківській системі. Водночас, Національний банк України слідуватиме за Фінтех-трендами і розвитком фінансових технологій в світі та Україні. Відтак, в разі необхідності центральний банк спільно з учасниками ринку буде регулярно оновлювати Стратегію відповідно до нових вимог та викликів.

7. Використання зарубіжного досвіду є доцільним та матиме належний ефект в міру ретельного аналізу можливостей його реалізації в умовах української дійсності. Міждержавний обмін досвідом та результатами впроваджених заходів з державного контролю податкової системи забезпечить попередження та нейтралізацію податкових правопорушень, а також дозволить підтримувати високий рівень бюджетних надходжень і водночас, зміцнювати усвідомлення громадянами та організаціями необхідності фінансового забезпечення функціонування держави платежами податків, зборів та інших обов'язкових платежів.

8. Виходячи з цього, банківським установам слід впроваджувати продуктивні стратегії розвитку, застосовувати інновації в банківській сфері, створювати позитивний імідж окремо взятої фінансової установи з метою відновлення довіри збоку економічних суб’єктів, а недопущення негативного впливу фінансової кризи на банківську сферу та запобігання її наслідкам мають бути стратегічними завданнями як ризик-менеджменту банківських установ, так і Національного банку та уряду країни, зацікавленої в стабільному функціонуванні банківської системи, а отже і економіки в цілому.

9. Таким чином, одним з важливих напрямів подальших досліджень, є вироблення інструментарію для вимірювання соціального вкладу соціальних банків, а також пошук способів підвищення мотивації банкірів до проведення більш відповідальної політики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. «Про банки і банківську діяльність». Закон України від 07.12.2000 № 2121-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text.

2. De Clerck. Ethical Banking // Networking Social Finance. 2010. P. 20.

3. GABV. Real Economy – Real Returns: The Business Case for Values-based Banking. 2017.

4. Paulet E., Relano F., Parnaudeau M. Banking with Ethics: Strategic Moves and Structural Changes of the Banking Industry in the Aftermath of the Subprime Mortgage Crisis // Journal of Business Ethics. 2015. №. 131. P. 199-207.

5. Pedrini M., Langella V., Bramanti V. Review of impact assessment methodologies for ethical finance // Report. 2014. FEBEA. ISB. ALTIS, Graduate School Business and Society.

6. Агрес О. Г. Проблеми розвитку банківської системи в Україні / О. Г. Агрес // Вісник Миколаївського національного університету ім. В. О. Сухомлинського. 2015. № 3. С. 672-674.

7. Андрущенко В. Л., Тучак Т. В. Морально-етичні імперативи податків та оподаткування (західна традиція): монографія. К: «Алерта», 2013. 384 с.

8. Банківський менеджмент: інноваційні концепції та моделі : моногр. / за заг. та наук. ред. проф. Л. О. Примостки. К. : КНЕУ, 2017. 380 с.

9. Богатирьова Є. М. Механізм реалізації податкової реформи. Економіка та держава: міжнародний науково-практичний журнал. 2015. № 8. С. 43-46.

10. Варцаба В.І., Заславська О.І. Сучасне банківництво: теорія і практика: Навч. посібник. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2018. 364 с.

11. Владичин У. В. Банківське кредитування: навч. посіб / У. В. Владичин, С. К. Реверчук. К.: Атака, 2008. 648 с.

12. Власюк О.С. Банківська криза в Україні: втрати, помилки та пріоритети посткризового відновлення / О.С. Власюк // Стратегічні пріоритети. 2017. № 2 (43). С. 45-60.

13. Власюк О.С. Фінансова система інформаційної економіки // Стратегічна панорама. 2017. № 2. С. 9-16.

14. Вовчак О. Д. Банківська безпека / О. Д. Вовчак, Ю. О. Самура, В. А. Сидоренко, В. А. Вареник. К.: Знання, 2013. 237 с.

15. Вовченко Р. С. Фінансова безпека банківського сектору економіки України: дис. канд. екон. наук : 08.00.08 / Р. С. Вовченко; Університет банківської справи. Київ, 2016. 237 с.

16. Галушка З.І. Соціальна роль держави у сучасній економіці.: у колективній монографії «Соціальна відповідальність влади, бізнесу громадян» / за ред. Г.Г. Півняка; МОН України; Нац. Гірн. Ун-т. Дніпропетровськ. НГУ, 2014. Т.2. С. 27-35.

17. Гальперіна Д. О. Порівняльний аналіз банківської системи України та деяких країн світу / Д. О. Гальперіна, Ю. О. Ольвінська // Статистика – інструмент соціально-економічних досліджень : матер. конф. Одеса. 2015. С. 98-102.

18. Герасимчук З. В. Грошово-кредитні системи зарубіжних країн: навчальний посібник для студ. економ. спец. вищ. навч. закладів / З. В. Герасимчук [та ін.]; М-во освіти і науки України, Луцький нац. техн. ун-т. Херсон: Олді-плюс, 2015. 570 с.

19. Гладких Д.М. Ключові напрями підвищення довіри до банківської системи з боку населення / Д.М. Гладких // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Творення простору суспільної довіри в Україні XXI століття» (м. Львів, 17-19 лютого 2016 р.). Київ: ДВНЗ «Університет банківської справи». 2017. С. 428-431.

20. Гладких Д.М. Стабілізація банківської системи шляхом підвищення довіри до банків та забезпечення прозорості діяльності НБУ / Д.М. Гладких // Матеріали науково-практичної конференції «Політика Національного банку

України щодо подолання фінансово-економічної кризи і формування монетарних передумов розвитку економіки» (5-6 листопада 2015 р.). Київ: ДВНЗ «Університет банківської справи». 2016. С. 89-92.

21. Гладких Д.М. Стратегічні орієнтири розвитку грошово-кредитної системи України з урахуванням світових трендів / Д.М. Гладких // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки» 2017. вип. № 25, част. 2. С. 118-121.

22. Гладких Д.М. Фінансові та соціальні наслідки оздоровлення банківської системи України / Д.М. Гладких // Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Фінансове регулювання зрушень у економіці України» у м. Мукачеве, 21-22 березня 2017 р. Мукачево: Мукачівський державний університет, 2017. С. 427-430.

23. Грубінка І. І. Особливості розвитку та сучасного стану банківської системи України в контексті державної монетарної політики / І. І. Грубінка // Вісник соціально-економічних досліджень. 2017. № 10. С. 579-582.

24. Думчиков М. О. Використання досвіду країн ЄС у побудові якісної податкової системи. National law journal: theory and practice. 2017. № 5 (27). С. 73-78.

25. Жалило Ю. А. Теорія і практика формування ефективної економічної стратегії держави: [монографія] / Ю. А. Жаліло. Київ: НИСС, 2019. 336 с.

26. Звєряков М. І. Управління фінансовою стійкістю банків: навчальний посібник / М. І. Звєряков, В. В. Коваленко, О. С. Сергеєва. Одеса «Атлант», 2014. 567 с.

27. Карась П. М., Приходько Н. В., Пащенко О. В. та ін. Банківська система: навчальний посібник / П. М. Карась, Н. В. Приходько, О. В. Пащенко, Л. О. Гришина. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. 292 с.

28. Коваленко В. В. Стратегічне управління фінансовою стійкістю Корягіна Т. В., Сімон А. П., Телятник В. М. Причини та наслідки «очищення» банківської системи України в умовах кризи та економічної нестабільності /

Корягіна Т. В., Сімон А. П., Телятник В. М. // Економічні статті «Молодий вчений». 2016. № 12 (39). С. 759-762.

29. Міщенко В. І. Банківська система України: проблеми становлення та розвитку / В. І. Міщенко, С. В. Науменкова // Фінанси України. 2016. № 5. С. 7-33.

30. Офіційний сайт Національного банку України. Підходи до стрес-тестування банків у 2021 році. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/ST_model_2021_public_2021-05-06.pdf?v=4

31. Офіційний сайт НБУ. Результати оцінки стійкості банків у 2021 році. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/ST_2021_public_pr_2021-09_1.pdf?v=4

32. Офіційний сайт НБУ. Стратегія розвитку фінтеху в Україні до 2025 року. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_finteh2025.pdf

33. Примостка Л. О. Довіра до банків: формування та відновлення / Л. О. Примостка // Фінанси,облік і аудит. Збірник наукових праць. Київ: Національний економічний університет ім. В. Гетьмана. 2016. Вип. № 1 (27). С. 65-79.

34. Проект USAID «Трансформація фінансового сектору». Споживче кредитування в Україні: будуємо мости між законом та практикою. URL: PDF-файл.

35. Сомик А. В. Підвищення довіри до банків в Україні / А. В. Сомик // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: збірник наукових праць. Вип. 38. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ». 2014. С. 250-257.

36. Соціальна економіка / О. О. Бєляєв (кер. авт. кол.), Є. Б. Ніколаєв (наук. ред.), А. В. Келічавий та ін. К.: КНЕУ, 2014. 481 с.

37. Тарасова О. В. Стан і тенденції розвитку банківської системи України / О. В. Тарасова // Економіка харчової промисловості. 2014. № 3 (23). С. 79-86.

38. Штефан Л. Б. Проблеми формування універсальної системи оцінювання фінансової безпеки банку та банківської системи / Л. Б. Штефан, Н. П. Ільніцька // Економіка та суспільство. 2017. № 9. С. 44-53.

39. Штибель У.І. Формування соціально-орієнтованої банківської системи в Україні. Дисертація: Львів, 2015. 256 с.

40. Шульга Н. Вплив інформаційної прозорості діяльності банків на їх ринкову дисципліну / Н. Шульга, К. Бусько // Ринок цінних паперів України. 2014. № 8. С. 3-11.